

## Schoolstrijd te Aalter (1811-1815)

In het « Ancien régime » was het basis onderwijs aan de kerkelijke instellingen overgelaten. De franse revolutionairen wouden alles afschaffen en met een schone lei herbeginnen, maar heel het onderwijs raakte in een schrijnend verval.

Uiteindelijk kwam de overheid tot het besef dat er geen andere oplossing bestond dan opnieuw beroep te doen op de bestaande of oude leerkrachten. Niettemin liep het onderwijs wegens bureaucratische aanpak nog steeds spaak. Op verschillende tijdstippen o.m. in 1808 en 1812 werden de onderwijzers aangemaand om zich via het gemeentebestuur bij de overheid (universiteit, keizerlijke academie) te laten registreren, zonder van enige erkenning zeker te zijn.

Te Aalter was Ludovicus (Louis) Versele, geboren omstreeks 1757, sedert 1793 het hoofd van een basis school. Daarin volgde hij zijn vader Benedictus op, ( zie RAG Land van de Woestijne nr 330 en Luc Stockman, Geschiedenis van Aalter). Op 31 oktober 1808 liet Versele zich in de hoedanigheid van “*Maître de pension*” registreren, en op 16 februari 1809 was dit het geval voor 4 andere onderwijzers van particuliere en niet gesubsidieerde scholen.

Soortgelijke scholen mogen uiteraard niet vergeleken worden met onze huidige normen, elke school was een soort éénmanszaak of familiezaak. Qua middelen was het uiteraard ook beperkt. Men mag ook niet uit oog verliezen dat de meeste kinderen slechts in de winter naar school konden komen d.w.z. wanneer de landbouw minder behoefte had aan die arbeidskrachten. Een onder-prefect betreurt dit, des te meer dat de wegen 's winters meestal onbegaanbaar zijn.

Versele combineerde het onderwijs met andere taken zoals koster en klokkenluider.

Het onderwijs was niet gratis behalve voor de kansarme leerlingen en om die redenen was hij gerechtigd op een jaarlijkse tegemoetkoming van het gemeentebestuur. Het is echter niet mogelijk geweest te weten wanneer hij voor het eerst werd betoelaagd , maar in het jaar XII kreeg hij 44 fr en later 50 fr tot in 1812.

In het begin van het jaar 1811, zal de komst van de fransman “Delamarre-Lebas” hem het leven heel zuur maken. Deze “vreemdeling” waarvan de voornaam niet werd teruggevonden en die naderhand nog enkel als “Lebas” wordt vernoemd, was afkomstig uit de stad Caen in Normandië en had zomaar beslist om zich te Aalter te vestigen met de bedoeling er een franse school en een pensionnaat op te richten. De kontekst van die periode, nl. het hoogtepunt van het frans keizerrijk, zal wellicht een en ander in die beslissing verklaren.

Als eerste stap, schrijft hij op 25 april 1811, de Prefect van het Schelde departement, zijnde D'Houdetot Frédéric, aan met verzoek zijn projekt van pensionnaat te willen goedkeuren : in zijn franse school zullen de volgende vakken onderwezen worden : de franse taal, de vlaamse taal, de grondbeginsels van het latijn, het lezen, de spelling, de grondbeginsels van de aardrijkskunde, de geschiedenis en de rekenkunde.

Aanzienlijk veel verschillende vakken voor slechts één leerkracht. Indien de franse taal logischerwijze als eerste vak wordt vernoemd en voor de hand ligt, kan men zich

afvragen hoe hij in staat zou gewest zijn om de vlaamse taal te onderwijzen, een taal die hij blijkbaar niet eens machtig was ?

Alles wijst erop dat hij één of ander lid van het gemeentebestuur heeft aangesproken en dat hij reeds in het bezit is van een officieuze gemeentelijke goedkeuring, daar hij aan de Prefect de raad geeft om het advies van de municipale raad in te winnen.

Spijtig genoeg voor Lebas, maar de prefectuur behandelt zijn verzoekschrift op een zeer bureaucratische maar logische wijze , het antwoord luidt inderdaad als volgt :

*Le préfet ne pourra s'occuper de cette demande que lorsque le pétitionnaire aura justifié qu'il fait partie de l'université impériale.*

*Le 26 Avril 1811*

*L. Beaucarne* (secretaris van de prefectuur)

In klare taal wordt de verzoeker naar de Keizerlijke Academie te Brussel doorverwezen. Alleen is deze laatste bevoegd om het vereist attest uit te reiken. Lebas onderneemt de nodige stappen te Brussel en is blijkbaar daarin bijgestaan door F.E. Van Doorslaer, meier van Aalter. Op 23 juni 1811 krijgt hij al een antwoord in de zin van een voorlopige toestemming van de Academie. De brief is ondertekend door de rector van de Academie, zijnde de gentenaar Ch. Van Hulthem, die verklaart de aanvrager te hebben getoetst op de franse spraakkunst en de rekenkunde, maar rept geen woord van de andere vakken van zijn programma. De Academie wordt er zelfs van overtuigd dat de bestaande scholen geen hinder of nadeel van deze nieuwe school zullen ondervinden, hetgeen enkel bewijst dat iemand terecht zich die vraag heeft gesteld.

Vervolgens wordt zijn verzoekschrift door de prefect in juli 1811 bekrachtigd.

Eén jaar later onderneemt Lebas de tweede fase van zijn plan, de aanvraag tot de subsidiëring van zijn school : op 10 mei 1812 stuurt hij zijn verzoekschrift naar de municipale raad van Aalter.

Wij kunnen maar besluiten dat Lebas erg handig zal gehandeld hebben, de beslissing van de municipale raad dd. 12 mei 1812, (twee dagen na zijn aanvraag !) luidt inderdaad als volgt «*La commune ayant depuis longtemps en besoin d'un bon instituteur et étant finalement parvenu a en avoir un qui a toutes les qualités requises et qui est admis par l'Académie de Bruxelles est d'avis de lui accorder une indemnité de 300 francs* »

De beslissing werd met eenparigheid van de stemmen bekomen: de notulen zijn niet alleen door de meier (Van Doorslaer) en zijn 1<sup>ste</sup> adjunkt (Soudan) ondertekend, maar ook door 13 gemeenteraadsleden zijnde : JB Roelandts, Louis Boghaert, August De Reu, B. Van Laecke, Jacobus Sutterman, Pieter Dobbelaere, J Herteleer, Martin Mortier, Pieter Van Kerrebrouck, Jean Obyn, Augustin D'hoore, C. Vandenberghe en C. Blomme. Op dit document is de handtekening van 2<sup>de</sup> adjunkt-meier, Jan De Zutter, niet terug te vinden. Deze laatste zal weliswaar niet contra gestemd hebben, maar had vermoedelijk de zitting niet eens bijgewoond. Zijn handtekening komt omzeggens nooit voor op de verslagen van de gemeenteraad.

Sowieso was het een triomf voor Lebas, die 300 fr kreeg, d.w.z. een bedrag vergelijkbaar met de jaarwedde van de onderpastoor en een veeg uit de pan voor Versele die niet alleen

niet geschikt werd aanzien maar ook omdat hij zich de vorige jaren met slechts 50 fr had moeten tevreden stellen.

Hebben zij toen niet ingezien dat Versele onvermijdelijk in de kou zou komen te staan, doordat het budget “onderwijs” meer dan opgesoupeerd was ? De beslissing diende nog door de prefect te worden bekrachtigd en die de toelage op 200 fr terugbracht. Pas dan stelt de prefect enkele vragen aan Lebas, o.m. indien hij de nederlandse taal machtig is : “*Je vous invite à me faire connaître si vous avez l’usage de l’idiôme flamand;*” In de kanttekening antwoordt Lebas op alle onbelangrijke vragen behalve op deze cruciale vraag.

Het is overduidelijk dat die beslissing aan de basis van de schoolstrijd in Aalter ligt. Werden de gemeenteraadsleden aan een welbepaalde politieke druk blootgesteld ? Is het mogelijk dat 15 man dermate ondoordacht waren, of liet het onderwijs van Versele echt te wensen over ? Dit is een openstaande vraag.

Lebas krijgt zijn eerste subsidie van 200 fr in het jaar 1813 en Versele geen cent meer.

Wij kunnen ons niet van de indruk ontdoen dat Versele, vanaf mei 1812 reeds in de kennis werd gesteld, maar het toen niet opportuun beschouwde om te protesteren. Zijn eerste protest is op 23 maart 1814 gedagtekend, ongeveer 2 maand nadat de fransen ons land hadden geëvacueerd. Vroeger kon hij het niet doen om reden de Intendant, d.w.z. de ambtenaar die voortaan de plaats van de Prefect had ingenomen, pas op 15 maart 1814 werd benoemd. Versele vraagt aan de Intendant niet minder dan opnieuw over de gebruikelijke toelage te mogen beschikken.

Het is nu aan de beurt van Versele om met de bureaucratie geconfronteerd te worden : de Intendant valt blijkbaar uit de lucht en verzoekt zijn onder-intendant om de nodige inlichtingen bij de meier van Aalter in te winnen.

Laconisch antwoordt Van Doorslaer aan de onder-intendant dat de gestemde toelage van 200 fr voortaan aan Lebas is toegekend. De bureaucratie rolt verder : de onder-intendant laat aan de Intendant weten dat Versele niet gerechtigd is in enige subsidie, wat de Intendant dan officieel aan Versele bevestigt. Bureaucratisch gezien is er daar geen speld tussen te krijgen.

Versele kan zich bij deze beslissing niet neerleggen, kruipt in zijn pen en richt een mooie brief naar de Intendant :

*Louis Versele, Instituteur Primaire à Aeltre  
à Monsieur le Comte d'Hane de Steenhuyse,  
Intendant départemental de l'Escaut.*

*Monsieur le Comte,*

*Par votre lettre du 12 Avril dernier, il vous a plu de me prévenir que je n'avais aucun droit à participer à l'allocation faite au budget en faveur de l'instituteur primaire.*

*Je ne permettrai pas, Monsieur le Comte, de discuter les motifs, qui ont pu vous déterminer à prendre cette décision, seulement je prendrai la liberté de mettre sous vos yeux un composé( ?)*

*exact et véridique, qui détruira sans doute les rapports qui ont pu vous être faits dans cette circonstance.*

*Je fus nommé instituteur de la Commune d'Aeltre en l'an 1793, en cette qualité j'ai toujours joui de l'indemnité que payait la Commune à son instituteur. C'est seulement à la fin de l'an 1813 que le Maire d'Aeltre me fit signifier que je n'avais plus droit à l'indemnité, que c'était le S<sup>r</sup> Lebas, nouvellement établi qui devait la toucher ; dans cette occurrence il ne restait d'autre parti à prendre qu'à me tourner vers vous, persuadé que j'aurais obtenu justice, cependant trompé dans mon attente j'ai du croire qu'on avait surpris votre religion, en effet Monsieur le Comte, le S<sup>r</sup> Lebas n'est nullement chef d'un pensionnat. Ainsi qu'on a pu vous le dire le S<sup>r</sup> Lebas tient une école et qui n'est presque pas fréquentée. Moi au contraire je n'ai cessé jusqu'ici de donner l'instruction à tous les enfants des pauvres de la Commune. Ce fait sera attesté par toute la Commune, s'il le faut ; or ayant rempli les devoirs qui m'étaient imposés, on ne peut sans une grande injustice me retirer le salaire que j'ai justement mérité, d'ailleurs le S<sup>r</sup> Lebas fut-il chef d'un pensionnat, aurait-il le droit de jouir d'une indemnité que la Commune accorde à celui qui donne l'instruction aux enfants des pauvres, tandis qu'il n'en fait rien ? Cette vérité n'échappera pas à votre justice et c'est dans cette confiance que j'ose vous adresser la présente, persuadé que j'obtiendrai de votre justice la continuation de mon traitement.*

*Monsieur le Comte, c'est la grâce qui vous ose demander votre très humble et très obéissant serviteur.*

*Louis Versele  
Instituteur Primaire à Aeltre*

Dit schrijven brengt de Onder-Intendant in verwarring daar hij aan Van Doorslaer schrijft om hem de exacte situatie te willen verduidelijken. Op verzoek van deze laatste worden Versele en Lebas aangesproken om hun respectievelijke benoemingsaktes voor te leggen. Na deze documenten te hebben ingekeken, antwoordt hij op 7 december 1814 aan de Intendant dat Versele niet echt werd benoemd maar wél gedoogd is om te onderwijzen, terwijl Lebas over een officiële en vaste machtiging beschikt.

Niettemin voelt Van Doorslaer zich toch verplicht om het volgende toe te geven :

*« Je crois devoir observer que faute d'un local convenable le pensionnat du Sieur Lebas n'a pas répondu jusqu'ici à l'attente qu'en avait espéré le Conseil Municipal et que l'Ecole flamande du Sieur Versele est beaucoup plus fréquentée par des élèves que le pensionnat du Sieur Lebas. »*

Door de nederlaag van Napoleon heeft het imago van zijn landgenoten veel lustrum verloren, zodat Van Doorslaer in fine aan de toezichhoudende overheid durft voorstellen om de gemeentelijke tegemoetkoming tussen beide onderwijzers te verdelen.

Lebas wordt via “onrechtstreekse kanalen” in de kennis gesteld van het verzoekschrift van Versele, wordt bang en als tegenaanval schrijft op 16 december 1814 de Intendant aan, om Versele op alle gebieden zwart te maken, een summum van kwaadsprekerij :

*... « J'ai l'honneur de vous représenter que cet homme (Versele) naturellement méchant, quoique attaché au culte divin, m'a toujours vu avec la plus grande jalousie et qu'il a fait en fait tout pour me dégoûter d'être dans cette commune, par des ( ? ) illicites à la connaissance des habitants et dont le détail en serait trop long ; il suffit que cet homme n'est jamais content quoiqu'il jouisse d'une certaine aisance, propriétaire et clerc en ayant toutes ces attributions et*

*autres que Monsieur le Maire lui a fait avoir dans le temps ; mais peu reconnaissant et fort envieux de tout, sans sentiment, sans moralité ni éducation, et tout ce qu'il peut démontrer, n'est que par une vieille routine usée, plutôt nuisible à la jeunesse que profitable et lorsqu'il se flatte d'instruire quelques enfants gratis il en impose ; il n'est pas assez généreux, ni assez bienfaisant. »...*

De Onder-Intendant meent de suggestie van de meier te kunnen bijtreden, maar dit advies valt niet in goede aarde bij de Intendant die logika van de gemeentelijke boekhouding inroept : als het zo beslist en goedgekeurd werd, dan moet het ook zo uitgevoerd worden en niet anders. Voor het daaropvolgend boekjaar (1815) zal de gemeenteraad het anders kunnen beslissen.

Ingevolge die beslissing van 27 december 1814, kruipt Versele opnieuw in zijn pen :

*... « j'ai toujours joui de l'indemnité. Pourquoi donc en suis-je privé ? M'a-t-on destitué ? Me suis-je mis dans le cas de perdre cette faveur ? Non Monsieur le Comte, aucun motif n'existe. Ce n'a donc été que dans la seule vue d'encourager une institution étrangère, sans utilité pour la Commune et par une protection particulière que l'ancienne administration se plaisait d'accorder à tout ce qui était français, au détriment des habitans du pays, que l'on m'a privé d'une indemnité qui m'était légitimement due, parce que j'ai toujours donné l'instruction ainsi que je continue de la donner aux enfans des pauvres. C'est, je pense, pour instruire les pauvres que les communes payent une indemnité de logement à un instituteur. Et comment le Sieur Lebas peut-il y avoir droit ? en examinant qu'il est né français et que la langue du pays lui est absolument étrangère. C'est donc plein de confiance dans votre justice, Monsieur le Comte, que je vous prie de prendre la présente en grande considération & de vouloir ordonner à qui de droit le payement en ma faveur de l'indemnité votée au budget de 1814, vu que j'ai rempli sans interruption les fonctions qui me sont confiées depuis plus de 22 ans. »*

Lebas die reeds op 16 juli 1814 een voorschot van 100 fr had gekregen, krijgt het saldo of 100 fr op 15 januari 1815 en Versele nog steeds geen cent doordat de Intendant niet wilt afwijken van zijn eerste beslissing : *dura lex sed lex !*

De overwinning van Lebas is echter van korte duur, het is een Pyrrhus-overwinning aangezien de gemeenteraad zijn les heeft geleerd en voor het boekjaar 1815 beslist dat beide onderwijzers elk gerechtigd zijn op een toelage van 50 fr.

In het begin van het jaar 1815, voelt Lebas de ommekeer aan, geeft het onderwijs op en ...verdwijnt. Op 20 september 1815, neemt de municipale raad, onder het voorzitterschap van Jan De Zutter, adjunkt en dienstdoende meier, akte van deze toestand en herstelt Versele in zijn vorige functie van onderwijzer. Versele beschouwt zich dan gerechtigd in de tegemoetkoming van 200 fr d.w.z. het bedrag dat aan Lebas was toegekend, maar de gemeenteraad oordeelt dat het aantal kansarme kinderen een subsidie van slechts 50 fr rechtvaardigt.

Louis Versele zal tot omstreeks 1830 blijven onderwijzen en zal door zijn zoon Constantin opgevolgd worden.

Bronnen :

- RAG – Schelvedepartement nrs 2664/1 en 4378/4
- GAA – Doos 550 – Onderwijs – Algemeenheden, 1815-1840

- Luc Stockman – Geschiedenis van Aalter, 1970
- Marcel Deneckere – Histoire de la langue française dans les Flandres (1770-1823) –  
Gent, Romanica Gandense, 1915